

LEERDOELEN & SUCCESCRITERIA

DE SLEUTEL VOOR
DOELGERICHT
LESGEVEN EN LEREN

SHIRLEY CLARKE

Verklapt hij nou niet alles?

Op de pabo was ik gewend om leerdoelen te formuleren bij een les. En eerlijk gezegd gebeurde het ook wel eens andersom: ik had een leuke les bedacht en daarbij formuleerde ik de leerdoelen. Voor mij was dat eigenlijk iets wat ik deed omdat dat op het lesformulier ingevuld moest worden.

Dat je het leerproces heel gericht kunt sturen door duidelijk te presenteren wat je voor ogen hebt dat leerlingen gaan leren, zo bekeek ik lesdoelen destijds nooit. Het doel van doelen stellen had ik niet helder voor ogen. Des te verwarrender was het voor mij in mijn vervolgopleiding toen een docent in mijn ogen al aan het begin van het trimester verklapte wat hij op het tentamen ging vragen. Dat stond allemaal keurig op een rij vooraan in de reader. Dan werd het leren toch wel erg gemakkelijk? Ik hoefde helemaal niet te gaan gokken en bedenken wat belangrijk zou kunnen zijn. Ik kreeg precies voorgeschoteld wat hij van mij verwachtte aan het eind van het trimester. En laat dat nu net de bedoeling zijn van leerdoelen.

Dat je leerdoelen nog kunt voorzien van succescriteria om het leerproces verder te sturen, leerde ik nog later. Wel zo efficiënt om vooraf te weten waar je achteraf op beoordeeld wordt en wat belangrijk is om dat einddoel te kunnen behalen. Een beoordeling mag immers nooit een verrassing zijn. En juist in die combinatie van leerdoelen en succescriteria valt denk ik nog een groot stuk winst te behalen. Mijn zoontje had voor zijn spreekbeurt een 9. Fantastisch natuurlijk. Maar toen ik vroeg wat hij dan zo goed gedaan had, kon hij dat niet aangeven. Hij kon niet vertellen wat belangrijk is voor een goede spreekbeurt, waar hij op beoordeeld zou worden en wat hij dus aan het leren was. Ook de ingrediënten om tot een goede spreekbeurt te komen (procesgerichte succescriteria) had hij niet helder voor ogen bij de voorbereiding van zijn spreekbeurt. Dan wordt beseffen wat je aan het leren bent, jezelf monitoren en bijsturen tijdens het leerproces erg lastig.

Met dit boek van Shirley Clarke in handen leer je alle 'ins & outs' over doelen stellen en succescriteria. Je leert

- hoe je leerdoelen kunt formuleren, organiseren en plannen, en delen met leerlingen;
- hoe je succescriteria kunt opstellen die passen bij het betreffende leerdoel;
- hoe je deze doelen en succescriteria kunt aanpassen voor verschillende vakken.

Hierbij neemt Shirley Clarke je mee in de theorie, om van daaruit de praktische uitwerkingen te laten zien. Dus in jouw klas geen kinderen meer in de stress bij een spreekbeurt, een werkstuk of een reguliere les omdat ze niet goed weten wat van hen verwacht wordt. Er zijn duidelijke doelen en heldere succescriteria geformuleerd en gedeeld, zodat je leerlingen weten waar ze naar toewerken, hoe ze dit kunnen doen en waar ze tijdens het leerproces nog in kunnen bijleren en dus groeien. Dat is wat ik jou en de kinderen in je klas toewens.

Veel lees- en doelgericht leerplezier,

Anne-Marie Dogger-Stigter

Manager Uitgeverij Bazalt Groep

Inhoud

Voorwoord	7
De achtergrond en aanzet tot dit boek	11

Deel 1: De achtergrond

1 Samenvatting van de kernboodschappen	17
1.1 Waarom de overstap van product naar proces?	17
1.2 Wat we weten over leerdoelen en succescriteria	18
2 Leren in plaats van doen	25
2.1 Duidelijkheid	25
2.2 Weten hoe je er komt	26
2.3 Het bewijs dat leerdoelen en succescriteria werken	28

Deel 2: Leerdoelen nader bekeken

3 De voorbereiding van het leerproces	35
3.1 Het grote plaatje	35
3.2 Kennis en vaardigheden	40
3.3 Verschillen in planning voor primair en voortgezet onderwijs	46
3.4 De juiste formulering	47
4 Leerdoelen delen met de leerlingen	51
4.1 De organisatie tijdens de les	51
4.2 Feedback en evaluatie tijdens de les	53
4.3 Het effect van het delen en verduidelijken van leerdoelen	54

Deel 3: Succescriteria

5 Procesgerichte succescriteria: een kader voor leren en zelfregulering	59
5.1 Wat zijn procesgerichte succescriteria?	59
5.2 Het opstellen van procesgerichte succescriteria voor vaardigheden	59
5.3 Het schrijven van leerdoelen en de implicaties voor de bijbehorende succescriteria	60
5.4 Neem naast de succescriteria voor de vaardigheden ook hoofdpunten van de kennis op	62
5.5 Doorlopende leerdoelen	63
6 Samen succescriteria opstellen	65
6.1 Waarom zou je tijd besteden aan het samen opstellen van succescriteria?	65
6.2 Strategieën om samen met de klas succescriteria op te stellen	65

6.3	Voorbeelden van gezamenlijk opgestelde succescriteria voor verschillende leeftijden en vakken	73
6.4	Wat doe je met de succescriteria die gezamenlijk opgesteld zijn?	75
6.5	De impact van gezamenlijk opgestelde procesgerichte succescriteria	76
7	Het voorbereiden van een les	79
7.1	Volg het stappenplan voor vaardigheden, kennis of beide	81
7.2	Hoe werken leerdoelen en succescriteria tijdens de les?	81

Deel 4: Verschillen tussen de vakken

8	Geletterdheid	85
8.1	Vorbereidingsschema voor schrijfvaardigheid	85
8.2	Vaardigheden: open of gesloten	86
8.3	Voorbeelden van lees- en schrijfvaardigheden gekoppeld aan kennis	87
8.4	Het opsplitsen van succescriteria voor een betere focus	90
8.5	Het cruciale punt van kwaliteit en het herkennen van goede voorbeelden	90
8.6	Vergelijk goede en slechte voorbeelden	91
8.7	Hoe vergelijk en analyseer je tekstvoorbeelden van een voorgaande klas?	93
9	Wiskunde	97
9.1	Vorbereidingsschema	97
9.2	Voorbeelden van vaardigheidsleerdoelen en procesgerichte succescriteria voor afzonderlijke lessen	97
9.3	Interventie voor leerlingen die meer ondersteuning nodig hebben	99
9.4	Uitgewerkte voorbeelden en het gebruik van succescriteria	100
9.5	Beperk het aantal succescriteria!	102
9.6	Integreren van besluitvorming	102
9.7	Leerlingen creëren hun eigen succescriteria	103
9.8	Van het aanleren van specifieke vaardigheden tot het oplossen van opgaven	103
10	Natuur & techniek	107
10.1	Vorbereidingsschema	107
10.2	Van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs	107
10.3	Niets verklappen	108
10.4	Voorbeelden van leerdoelen en succescriteria voor natuur & techniek	108
11	Geschiedenis en aardrijkskunde	113
11.1	Geschiedenis - voorbeelden	113
11.2	Aardrijkskunde - voorbeelden	113
12	Voorbeelden uit andere vakken	115
12.1	Kunst	115
12.2	Muziek	116
12.3	Toneel	116
12.4	Ontwerptechnologie	116

Deel 5: Implementatie

13	Schoolbrede aanpak	123
13.1	Een verandercultuur	123
13.2	Ondersteuning van de schoolleiding	123
13.3	Bronnen	124
13.4	Teamvergaderingen	125
13.5	Tijdschema: wat doen we eerst? En wat daarna, en daarna?	126
13.6	Schoolbreed succes	127
14	Anekdoten van leraren over de toepassingen van deze strategieën	129
14.1	Ervaringen van leraren uit de leerteams van 2017 tot en met 2020	129
	Ter afsluiting	135
	Dankwoord	137
	De auteur	138
	Literatuur	139

Preview

Deel 1:

De achtergrond

1. Samenvatting van de kernboodschappen

In dit hoofdstuk geef ik een korte samenvatting van de inhoud van dit boek. De details, met veel voorbeelden, volgen in de volgende hoofdstukken. Hier schets ik eerst de grote lijnen. Hopelijk wekt dit je nieuwsgierigheid naar de nieuwe concepten, strategieën en ideeën verderop in dit boek.

1.1 Waarom de overstap van product naar proces?

De term *leerdoelen* is bedoeld als de focus van een enkele les of een lessenreeks (bijvoorbeeld: We leren fotosynthese te begrijpen / We leren waarnemingen in een wetenschappelijk experiment vast te leggen).

In 2001 werd ik uitgenodigd om een groot evaluatieproject uit te voeren bij een Education Action Zone¹ in Gillingham (Kent, Verenigd Koninkrijk). Het project, dat een jaar duurde, was opgezet als interventie. Ik had een bijeenkomst met alle tweehonderd deelnemende leraren en introduceerde de theorie en de bijpassende succesvolle formatieve beoordelingsstrategieën die tot dan toe waren ontwikkeld. Na afloop probeerden ze alles uit in hun klaslokalen. Vervolgens werden de leraren, leerlingen en schoolleiders geïnterviewd door teams van onderzoeksassistenten, die ook lessen observeerden en vragenlijsten invulden.

De belangrijkste uitkomst van het hele project was dat een derde van de leraren instinctief succescriteria had opgesteld, die de leerlingen lieten zien welke elementen ze moesten opnemen in plaats van hoe het eindproduct eruit moest zien. Met andere woorden, de succescriteria gaven eerder het leerproces weer dan het eindproduct van dat leerproces. Volgens deze leraren had het effect van de procesgerichte succescriteria de prestaties van de leerlingen aanzienlijk verbeterd, maar hadden de leraren en de leerlingen nu bovendien een instrument in handen om die prestaties aan af te meten. Sommige leraren benoemen dit als het 'ontrafelen van de eindtermen', zodat de leerlingen weten wat ze moeten doen om daaraan te voldoen. In voorbeeld 1.1 staan twee voorbeelden van productgerichte versus procesgerichte succescriteria:

¹ Education Action Zones werden in 1998 geïntroduceerd, maar bleken weinig succesvol. Een zone bestond uit een groep scholen waarbinnen samen met ouders werd geprobeerd om sponsoring en investeringen van de particuliere sector aan te trekken. Dit met het doel om het onderwijsniveau, in veelal achterstandsgebieden, te kunnen verhogen.

Voorbeeld 1.1: Productgerichte versus procesgerichte succescriteria

We leren effectieve bijvoeglijke naamwoorden te gebruiken:

Productgerichte succescriteria	Procesgerichte succescriteria
Ik kan ten minste vier bijvoeglijke naamwoorden gebruiken om mijn werk beschrijvender en interessanter te maken.	Onthoud: <ul style="list-style-type: none">• Bijvoeglijke naamwoorden komen voor een zelfstandig naamwoord (bijvoorbeeld: het enorme ei).• Gebruik je zintuigen om woorden te bedenken.• Gebruik je woordenboek om meer woorden te vinden.• Gebruik onze woordmuur.• Probeer de lezer iets te vertellen wat hij of zij nog niet weet (bijvoorbeeld: stromend water, niet: nat water).

We leren hoe we de oppervlakte van rechthoeken kunnen berekenen:

Productgerichte succescriteria	Procesgerichte succescriteria
Ik kan laten zien dat ik de oppervlakte van een rechthoek goed heb uitgerekend.	Onthoud: <ul style="list-style-type: none">• Vermenigvuldig de lengte met de breedte.• Misschien moet je de rechthoeken eerst opmeten.• Geef je antwoord in vierkante centimeters (bijvoorbeeld: $15\text{ cm} \times 5\text{ cm} = 75\text{ cm}^2$).

Vanaf dat moment waren procesgerichte succescriteria de standaard en naar aanleiding van mijn Gillingham-rapporten stond in de UK National Primary Strategy-richtlijn van 2002 dat leraren zich moesten richten op procesgerichte succescriteria.

1.2 Wat we weten over leerdoelen en succescriteria

In de twintig jaar sinds de overstap naar procesgerichte succescriteria, hebben we meer inzicht gekregen in de beste aanpak. Hier volgt een korte beschrijving van zeven belangrijke conclusies die wij hebben getrokken over leerdoelen en succescriteria. Elk van deze conclusies zal in de loop van het boek verder worden uitgewerkt en geïllustreerd.

Leerdoelen worden afgeleid van algemene stellingen of rijk geschakeerde stellingen die bedoeld zijn als eindtermen voor het schooljaar of het blok

Als de leerdoelen beoordelingscriteria zijn, zoals in het geval van de Common Core State Standards in de Verenigde Staten, staat er niet in hoeveel er geleerd moet worden om dat resultaat te bereiken. Je hebt dus een aantal specifiekere leerdoelen nodig voor elk van deze algemene eindtermen. De eerste opdracht is dus om de eindtermen op te splitsen in tijdgebonden leereenheden of werkschema's, om daarmee het lesgeven en leren beter beheersbaar te maken.

Leerdoelen kunnen gaan over vaardigheden, over kennis of over beide: kennis die wordt toegepast door middel van een gedecontextualiseerde vaardigheid die ook in andere contexten kan worden gebruikt

Voorbeeld 1.2: De drie verschillende soorten leerdoelen

- *Vaardigheid*: We leren bijvoeglijke naamwoorden te gebruiken.
- *Kennis*: We leren over de geschiedenis van Koningsdag.
- *Kennis toegepast door middel van een vaardigheid*: We leren een dagboeknotitie te schrijven (de gedecontextualiseerde vaardigheid) van een kind tijdens de Tweede Wereldoorlog (de toegepaste kennis).

Succescriteria voor op zichzelf staande vaardigheden

Succescriteria voor op zichzelf staande vaardigheden kunnen zowel uit *verplichte gesloten vaardigheden* (zoals een grammaticale of rekenkundige/wiskundige vaardigheid) bestaan, of uit *optionele open ‘toolkits’* (zoals voor een fictief geschreven verhaal). Bij verplichte gesloten vaardigheden bestaan de succescriteria uit verplichte stappen en beginnen ze met de zinsnede ‘Denk eraan om ...;’ zodat de leerlingen weten dat ze elke stap moeten uitvoeren. Succescriteria die optionele open toolkits aanreiken, zullen beginnen met woorden als ‘Kies uit ...;’ om de leerlingen duidelijk te maken dat ze kunnen kiezen uit de genoemde opties, maar dat ze die niet allemaal in hun eindproduct hoeven op te nemen. Kijk naar deze voorbeelden van een gesloten en een open vaardigheid en welk effect dat heeft op de succescriteria: zijn deze verplicht of optioneel?

Voorbeeld 1.3: Succescriteria schrijven voor verplichte gesloten vaardigheden en open vaardigheden

<p>Gesloten vaardigheid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verplichte criteria zijn opgenomen. • Zodra de criteria worden beheerst, is het leerdoel bereikt. <p>Leerdoel: Gebruik apostrofs correct (vanaf 12 jaar – en ouder!)</p> <p>Denk eraan om apostrofs te gebruiken ...</p> <ul style="list-style-type: none"> • bij meervoud van een woord dat eindigt op een klinker waarbij de klank lang moet worden gehouden voor een juiste uitspraak (bijvoorbeeld: taxi’s en alinea’s); • achter een eigennaam die eindigt met een s-klank en die een bezit aanduidt (voorbeeld: Frits’ fiets, Marnix’ boek); • bij samentrekkingen (bijvoorbeeld: <i>des avonds – ‘s avonds, dat is – da’s</i>); • bij een verkleinwoord van een afkorting of van een woord dat eindigt op y (voorbeeld: sms’je, baby’tje). • Onthoud: Je gebruikt een apostrof om verwarring over de uitspraak van een woord te voorkomen. 	<p>Open vaardigheid</p> <ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen kunnen kiezen uit verschillende opties. • Deze succescriteria bieden geen garantie voor kwaliteit, maar doen suggesties. <p>Leerdoel: Schrijf het begin van een verhaal (vanaf 9 jaar)</p> <p>Kies alle of een aantal van de volgende onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Setting (bijvoorbeeld: dialoog of beschrijving, introductie van personages, introductie van het probleem) • Verleid de lezer. Laat zien wat er gebeurt, leg niet alles uit, en suggereer wat er zou kunnen gebeuren of gebeurd zou kunnen zijn. • Beschrijf zintuiglijke indrukken. • Creëer krachtige beelden voor de lezer. • Gebruik onze succeslijst met schrijftips.
---	---

Succescriteria voor op zichzelf staande kennis

Als de kennis wordt overgedragen zonder dat er een product uit voortkomt, zijn er geen succescriteria. Als de kennis door de leerlingen wordt onderzocht, zijn er procesgerichte succescriteria nodig voor die specifieke onderzoeksvaardigheid.

Toegepaste vaardigheden moeten zonder context worden aangeboden

Als het leerdoel een vaardigheid is (de leerling kan ...) die aan bepaalde kennis moet worden gekoppeld, kun je de vaardigheid beter zonder context aanleren.

In de eerste jaren zagen we dat als je de vaardigheid en de context samenvoegde, zoals 'We leren een evenwichtige meningtekst te schrijven over het dragen van merkkleding', alle aandacht naar de context ging – in dit geval de merkkleding. Als je de leerlingen dan vroeg wat ze leerden, antwoordden ze: 'Over merkkleding.' De eerstvolgende keer dat ze een meningtekst moesten schrijven over een ander onderwerp, bleek de vaardigheid niet overgedragen, en klaagden de leraren dat ze opnieuw moesten beginnen. Dit kwam doordat in de procesgerichte succescriteria stond welke informatie over de uniformen moest worden opgenomen in de tekst en niet wat de elementen zijn van een meningtekst.

Toen realiseerden we ons dat je de vaardigheid moet scheiden van de context en dat je voor die vaardigheid algemene succescriteria moet ontwikkelen die in elke context van toepassing zijn. Als we de succescriteria op deze manier benaderen, wordt de vaardigheid overdraagbaar. Zie ook het volgende voorbeeld:

Voorbeeld 1.4: Gecontextualiseerde vaardigheden en vaardigheden zonder context

Gecontextualiseerde vaardigheid (alleen van toepassing op deze les!)	Vaardigheid zonder context (overdraagbaar!)
Leerdoel: We leren een meningtekst te schrijven over het dragen van merkkleding.	Leerdoel: We leren een meningtekst te schrijven.
Succescriteria	Succescriteria
Zorg dat je dit opneemt: <ul style="list-style-type: none">• Waarom merkkleding populair zou kunnen zijn• De rol die rijkdom of privilege speelt• De ruimte voor persoonlijke keuze• Hoe merkkleding beïnvloedt hoe leerlingen over elkaar denken	Zorg dat je dit opneemt: <ul style="list-style-type: none">• Argumenten voor en tegen• Bewijs voor en voorbeelden bij je stellingen• Hoge percentages, indien mogelijk, voor het bewijs• Citaten, als ze je argument ondersteunen• Jouw eigen mening aan het einde• Enkele slotconclusies

Hecht evenveel waarde aan kennis als aan vaardigheden

Hoewel de vaardigheid en de bijbehorende succescriteria zonder context moeten worden aangeboden, dient de kennisinhoud die middels de vaardigheid zal worden toegepast, dezelfde status te hebben als de overdraagbare vaardigheid. Als je de vaardigheid en de kennis niet evenveel aandacht geeft, is het resultaat een prachtig evenwichtig betoog waaruit duidelijk blijkt dat de schrijver niet over de benodigde kennis beschikt, zodat het uiteindelijke stuk niet goed is!

In het voorbeeld over het dragen van merkkleding zouden die vier punten dus nog steeds moeten worden meegenomen zodat zowel vaardigheid als kennis kunnen worden beoordeeld.

Neem het volgende leerdoel:

Overdraagbare vaardigheid: We leren een toeristische folder te maken (zonder context).

Context/kennis: Het oude Griekenland

We moeten ervoor zorgen dat beide aspecten aan bod komen, dus zou het whiteboard voor deze les er zo uit kunnen zien:

Voorbeeld 1.5: Gelijke focus op vaardigheden en kennis

<p>Overdraagbare vaardigheid: We leren een toeristische folder te maken.</p> <p>Succescriteria</p> <p>Zorg dat je dit opneemt:</p> <ul style="list-style-type: none">• Duidelijke belettering voor kopjes• Opvallende voorkant• Illustraties• Verblijf• Interessante plaatsen en gebouwen• Vrijtijdsbesteding• Kosten• Aanbevelingen	<p>Context: Het oude Griekenland</p> <ul style="list-style-type: none">• Kijk naar je informatiemap en het materiaal in de klas.• Zoek informatie op het internet. <p>[Jongere kinderen hebben misschien extra tips nodig].</p> <p>Bijvoorbeeld: Niet vergeten:</p> <ul style="list-style-type: none">• Olympische Spelen• Democratie• Oude gebouwen
--	---

Leerdoelen in het voortgezet onderwijs zijn soms te veel gericht op kennis

Leraren in het voortgezet onderwijs denken soms dat de leerlingen in lagere klassen al goed hebben geoefend met de vaardigheid die nodig is voor het leerdoel en vullen hun succescriteria vooral met kennis. Het leerdoel zou bijvoorbeeld kunnen zijn: *We leren een verslag te schrijven over / beschrijven de rol van het hart in de bloedsomloop.* Voor jongere leerlingen moet hieraan de vaardigheid van het schrijven van een verslag worden toegevoegd en instructie zonder context worden gegeven: Hoe schrijf je een verslag? Waar bestaat het uit? Echter, in het voortgezet onderwijs gaan we er vaak van uit dat de leerlingen weten hoe ze een verslag moeten schrijven en richten we ons in plaats daarvan op de kernpunten van de kennis, die de succescriteria worden:

Zorg dat je dit opneemt:

- De vier belangrijkste functies van het hart
- Wat de bloedsomloop doet
- De twee onderdelen van de bloedsomloop in detail: de kleine en de grote bloedsomloop

Als de leerlingen op de middelbare school nog niet over de basisvaardigheden beschikken (maar ook als ze dat wel doen), kunnen deze vaardigheden opnieuw aan de orde worden gesteld door klassikaal uitstekende voorbeelden te analyseren.

Leerlingen moeten meeschrijven aan de succescriteria om ze zich eigen te maken en ze te begrijpen

In dit boek staan een aantal efficiënte en effectieve manieren om de succescriteria samen met de leerlingen op te stellen. De strategieën bestaan uit het laten zien of analyseren van goede voorbeelden van voorgaande jaren en soms uit het vergelijken van een uitstekend voorbeeld met een minder goed voorbeeld. Sommige scholen vinden het gemakkelijker om de leerlingen gewoon een lijstje met succescriteria te geven – en ze misschien zelfs van tevoren in de boeken te steken. *Dit is de minst doeltreffende manier om succescriteria in te zetten.* Wanneer leraren de succescriteria kant-en-klaar aan hun leerlingen presenteren, blijken deze soms lastig te interpreteren en worden ze vaak genegeerd. Als de leerlingen er in de klas over hebben meegedacht, zijn ze eerder geneigd de criteria te onthouden en te internaliseren. Als ze klassikaal een voorbeeld van een uitstekend product hebben geanalyseerd, beginnen ze aan de opdracht met een duidelijk begrip van de stappen of elementen en herkennen ze kwaliteit. Bij jongere kinderen duurt het gezamenlijk opstellen van de succescriteria misschien wat langer, maar de tijd die in dit proces wordt geïnvesteerd is van onschatbare waarde. Na het opstellen en bespreken van deze criteria wordt hun werk direct beter en van hogere kwaliteit.

Het analyseren van uitstekende voorbeelden zonder context is niet alleen essentieel om leerlingen inzicht te geven in wat ze moeten doen, maar ook hoe ze het goed kunnen doen

Onderschat niet hoe belangrijk het bespreken van goede voorbeelden en het modelen van een taak is. Daarmee bedoel ik niet dat je de leerlingen precies moet laten zien wat de klas van vorig jaar met deze stof heeft gedaan – hoewel dat inspirerend kan zijn bij het schrijven van fictie – maar dat je ze dezelfde vaardigheid in een andere context laat zien, zodat zij zien wat de belangrijkste kenmerken zijn en een idee krijgen van wat uitstekend schrijven, tekenen of analyseren is.

Iemand vroeg me laatst: “Maar wat doe je als de succescriteria niet werken? Als ik het nog steeds niet goed doe?” Zij had het over een recept voor zuurdesembrood: zij had het recept gevolgd (de succescriteria), maar het gewenste resultaat bleef uit. Dit zou kunnen dus gebeuren als leerlingen de succescriteria gewoon voorgeschoteld krijgen. Als we dit voorbeeld beschouwen als een leerdoel voor voedseltechnologie of kunst, zouden we de co-constructiestrategie kunnen gebruiken waarbij we het proces *laten zien* en na iedere stap vragen: ‘Wat heb ik net gedaan?’ Als we deze stappen tussendoor steeds opschrijven, hebben we uiteindelijk een lijst met succescriteria die zijn voorgedaan, geanalyseerd en besproken. Dan zou de les alle nuances bevatten die misschien niet in het recept stonden.

Stel je voor dat je samen twee korte, goed geschreven fragmenten analyseert en bespreekt wat het ene beter maakt dan het andere en waarom. De zinswendingen of de toon kunnen niet in succescriteria worden gevat, maar wel worden begrepen door goede voorbeelden te analyseren (zie blz. 95 voor een gedetailleerd voorbeeld van een discussie over twee stukken).

Ik heb de belangrijkste boodschappen in dit hoofdstuk samengevat om de lezer te helpen eerst het grote geheel te zien: wat heeft tot dit huidige inzicht geleid en hoe passen de stukjes in elkaar.

Er zijn verschillende manieren om succescriteria op te stellen, maar wie de ontwikkeling in het Verenigd Koninkrijk en het werk van Dylan Wiliam en mijzelf volgt, zal de nadruk op procesgerichte succescriteria herkennen. Wij blijven ons inzicht in succescriteria ontwikkelen en verbeteren – formatieve evaluatie in actie!

Waar het uiteindelijk om gaat, is dat wij alles doen wat in ons vermogen ligt om leerlingen te helpen zichzelf te overtreffen. In de loop der jaren heb ik gezien dat leerlingen beter presteren en beter worden in zelfregulering – vaak nog in dezelfde les – als je de procesgerichte succescriteria samen opstelt en koppelt aan een analyse van excellente voorbeelden. Lange tijd wisten leerlingen wel wat ze leerden en hoe het eindproduct eruit moest zien, maar werden ze niet expliciet geïnstrueerd in de manier om dat te bereiken. Dit boek legt uit hoe je dat kunt aanpakken.

Samenvatting

Het kan nuttig zijn om de nummers te markeren die

- *bevestigen wat je al doet*
- *meer uitleg behoeven (die volgt vanzelf!).*

1. Begin met een algemeen leerdoel en splits deze op in concrete doelen voor afzonderlijke lessen of lessenreeksen.
2. Succescriteria zijn nuttiger voor leraren en leerlingen als ze het leerdoel opsplitsen in ingrediënten, stappen of elementen die nog toegevoegd kunnen worden.
3. Alle leerdoelen betreffen kennis, maar sommige bevatten procedurele kennis (vaardigheden) die de essentie vormen van procesgerichte succescriteria. Vaardigheden zijn óf gesloten, met criteria waaraan voldaan moet worden, óf open, met een keuze aan mogelijkheden.
4. Kennisleerdoelen worden gewoonlijk toegepast door middel van een vaardigheid, en bij het uitvoeren van de vaardigheid hebben de leerlingen dan profijt van die kennis. Zet de belangrijkste elementen van de kennis naast de procesgerichte succescriteria voor de vaardigheid.
5. Overdraagbare vaardigheden moeten worden gescheiden van de context, zodat de succescriteria voor elke context kunnen worden gebruikt.
6. Hecht evenveel waarde aan vaardigheden als aan kennis.
7. Voor leerlingen in het voortgezet onderwijs zijn de leerdoelen vaak gevuld met kennis, maar ook voor de vaardigheden zijn dan nog steeds succescriteria nodig.
8. Succescriteria die gezamenlijk zijn opgesteld door gebruik van doeltreffende strategieën hebben meer effect dan succescriteria die gewoon aan de leerlingen worden gepresenteerd.
9. De sleutel tot succes voor elk product dat de leerlingen maken, is de klassikale analyse van uitstekend werk uit voorgaande jaren, waarbij wordt nagegaan wat die werkstukken zo goed maakt. Door een goed voorbeeld met een minder goed voorbeeld te vergelijken, wordt duidelijk wanneer iets uitmuntend is. Samen met de procesgerichte succescriteria optimaliseert dit de prestaties.

Wil je Leerdoelen & succescriteria bestellen?

Ga naar shop.bazalt.nl

Workshop of studiedag hierover?

Neem contact met ons op via
advies@bazaltgroep.nl.

Wil je meer gratis tips en hoofdstukken ontvangen?

Meld je dan aan voor onze
e-mailings: [aanmelden](#)